

ADVERBUL *BINE* CA MARCĂ DIALOGALĂ

0. Adverbul *bine* nu a suscitat un interes particular din partea lingviștilor.

Gramatica clasică l-a avut în vedere exclusiv ca unitate lingvistică componentă a clasei morfologice a adverbilor, considerată extrem de eterogenă, atât din punct de vedere semantic, cât și sub aspectul particularităților gramaticale (GALR 2005, I, p. 585).

Sensul lexical îl alătură altor componente ca *aievea*, *agale*, *așa*, antonimul său *rău* etc., cu care alcătuiește grupul adverbilor de mod propriu-zis. Ca adverb primar, *bine* este plasat în zona centrală a clasei, zonă ce înglobează elementele adverbiale tipice, purtătoare ale caracteristicilor definitorii, reprezentative pentru clasa morfologică numită adverb (Jordan, Robu 1978, p. 497; Nica 1988, p. 93 și urm.). O asemenea situație în sfera unităților tipice pentru clasa adverbilor presupunea că *bine* se încadrează adecvat aici fără să suscite dificultăți de interpretare sau să cunoască utilizări neîncadrabile în canoanele gramaticii tradiționale. Clasificarea adoptată de lucrările de specialitate este susținută și de situația generală a adverbului nostru în uzaj. Datorită valorii sale de adverb de mod calificativ cu conținut pozitiv, *bine* este un lexem al cărui sens este larg cunoscut de către vorbitori și frecvent utilizat de aceștia atât oral, cât și în scris, ceea ce denotă poziția lui consolidată în limbă.

Urmărită însă cu mai multă atenție, frecvența mare cu care se actualizează acest adverb în vorbirea curentă permite supoziția că valorile morfosintactice tradiționale nu epuizează funcționalitatea lui în comunicare. Unele particularități ale ocurențelor adverbului *bine* în interacțiunile verbale de tipul conversației lasă să se vadă o alunecare a lui *bine* spre domeniul pragmaticii.

În cele ce urmează, vom face o analiză critică a interpretării lexicale și gramaticale tradiționale a lui *bine*, după care, prin opoziție, vom descrie funcționalitatea aceluiași lexem pusă în valoare de enunțuri construite, în exprimarea artistică cultă, după modelul utilizării lui în vorbirea reală curentă. La aceste fragmente literare, reprezentând vorbirea directă a personajelor din texte narative, adăugăm secvențe de exprimare orală actuală.

1. Din punct de vedere gramatical, adverbul de mod *bine*, reprezentând zona centrală a clasei, actualizează funcțiile sintactice proprii grupului adverbial. Prin urmare, *bine* realizează în mod firesc funcția de complement circumstanțial în relație de subordonare față de verb, cf. *El lucrează bine*. Poate determina, de asemenea, un adjectiv calificativ, cf. *Gerul este aspru bine*, dar raportarea la un adjectiv de proveniență verbală este mult mai obișnuită, cf. *Haină croită bine* etc.

Foarte rar se constituie ca determinant al altui adverb, ca în: *Ideea este departe bine de afirmația mea.*

Sensul calificativ al lexemului *bine* și natura adverbială tipică constituie particularități ce îl mențin constant în câmpul sintactic al verbului ca determinant obișnuit al acestuia, iar în câmpul precizat îl consacră pentru funcția de circumstanțial de mod.

În lucrările consacrate adverbului (Ciompec 1985; Nica 1988) se constată că, în afara poziției sintactice de circumstanțial modal, *bine* devine extrem de greu adecvabil pentru alte funcții sintactice. Profesorul Corneliu Dimitriu menționează, pentru adverbul în discuție, posibilitatea ca acesta să formeze o perifrază verbală cu *a fi*, cf. *e bine* (Dimitriu 1999, p. 740), alcătuind, ca nume predicativ, predicatul nominal al unei propoziții. În uzaj, prin eliminarea copulativului *a fi*, îmbinarea stabilă de cuvinte este redusă la ocurența lui *bine*, funcționând, după autorul citat, „ca rest de predicat” regizând o subordonată introdusă prin conjuncția *că*, cf. *Bine că ai terminat lucrarea.* Când determină un nominal, îndeplinind funcția de atribut, *bine* trece, prin conversie, în alte clase morfologice, fiind interpretat fie ca adjectiv, cf. un *tip bine*, fie ca substantiv, cf. *om de bine* (Dimitriu 2002, p. 1344).

Limitarea funcțională a adverbului de mod *bine* în structura sintactică a propoziției este compensată în limba vorbită printr-o serie de valori discursive atribuite adverbului în cadrul dialogului natural, mai ales a variantei numite conversație (vezi *infra*).

1.1. Interesul pentru conținutul vehiculat de adverbul *bine* și pentru aportul lui în comunicare s-a manifestat mai ales în domeniul lexicografiei. Dicționarul limbii române (DA, s.v. *bine*) recunoaște indirect, prin precizarea: „N-are înțeles absolut, înțelesurile lui variază de la caz la caz”, dificultatea de a reda într-o formulare mai puțin vagă sensul lexical al cuvântului. Se subliniază astfel labilitatea sensului și, prin aceasta, temeritatea întreprinderii.

Este de presupus, în absența unei recunoașteri explicite, că de oscilația semantică contextuală ar fi responsabil exclusiv sensul lexical, considerat suficient de vag, încât să fie refractar oricărei încercări de sistematizare. Se va vedea (*infra*, **2.5.2.**) că sensul lexical al adverbului nu este unicul factor răspunzător de faptul că ocurența lui *bine* admite interpretări variabile semantic în contexte diferite.

Dificultățile întâlnite de lexicografi în efortul de a elucida valorile semantice proprii anumitor lexeme sunt reale, iar acestea par să fie mai mari în cazul cuvintelor din sfera vocabularului uzual. Adverbul de mod *bine* se află într-o situație analoagă.

Sub acest unghi, se cuvine să precizăm că a existat un efort progresiv de grupare a valorilor semantice ale cuvântului țintind identificarea unei invariante care să acopere diversitatea de ipostaze contextuale ale înțelesurilor adverbului *bine*.

Descrierea detaliată a utilizărilor lexemului la Tiktin se restrânge progresiv la DA și mai recent la DEX, iar DLRLC, deși revine la detalieri contextuale, depășește o bună parte dintre impedimentele reale printr-o formulare generalizatoare

pertinență a sensului lexical: „În opoziție cu *rău*, exprimă o apreciere prin care se pune în evidență caracterul pozitiv sau avantajos al unei acțiuni sau al unei stări” (DLRLC, s.v. *bine*)¹.

Accepția generalizantă propusă în DLRLC reprezintă o realizare importantă și valoroasă a redactorilor dicționarului. Cum dicționarul identifică, certifică și recomandă norma lexicală, acesta oferă astfel utilizatorului o descriere coerentă, adecvată și explicită, aplicabilă în uzul curent al limbii. Descrierea propusă a sensului se întemeiază pe prelucrarea științifică a unui material de limbă bogat și divers, asupra căruia se proiectează o semnificație relativ unitară reflectând funcția lexicală proprie adverbului *bine* în sistemul limbii.

Examinând însă accepția propusă în raport cu compoziția materialului explorat, se poate observa că invarianta identificată exclusiv din perspectiva sistemului este inadecvată, parțial sau total, pentru o parte dintre contextele utilizate în scopul identificării ei. Inadecvarea privește conținutul semantic și cu precădere funcționalitatea expresiei *bine*, dezvoltată în anumite organizări sintagmatice, cum sunt formulele de salut, cf. „Bine ai venit sănătos”, „Bine te-am găsit sănătos” etc. sau îmbinări ca „Ba bine că nu”; „(că) bine zici” etc. Secvențele citate reprezintă structurări tipice pentru intercomunicarea orală sau, altfel spus, elemente ce țin de realizarea individuală a limbii, vorbirea (Coșeriu 2000, p. 275), adică din sfera interacțiunii verbale reale care se conformează regulilor discursului.

1.2. Semnificația fundamentală a lexemului *bine* suferă, cu timpul, în uzajul limbii unele modificări datorate atât influenței exercitate de alte unități lexicale împreună cu care a dat naștere unor îmbinări mai mult sau mai puțin stabile, cât și modului în care este întrebuițat de către vorbitori.

Cu sensul apreciativ explicitat în dicționare, moștenit de la etimonul său latin *bene*, adverbul *bine* constituie primul segment în structura unor compuse substantive: *binefacere*, *binețe* (Dumistrăcel 1980, p. 70), adjectivale: *bine-crescut*, *bine-cunoscut*, verbale: *a binecuvânta*, *a binevoi*, adverbiale: *bineînțeleș*. Conținutul său semantic a impus acest adverb ca lexem de bază într-o serie de expresii și locuțiuni înregistrate în dicționare și în unele culegeri de zicale și proverbe (Breban, Bulgăr 1969, s.v. *bine*).

Majoritatea îmbinărilor fructifică și vehiculează funcția lexicală a adverbului –calificarea pozitivă a acțiunilor, a evenimentelor și a aspectelor de comportament la care referă, cf. *bine de bine*, *de-a binelea*, *a prinde bine cuiva* etc. Sub presiunea cerințelor comunicării, uzajul a favorizat geneza unei locuțiuni conjuncționale subordonatoare cu valoare temporală și cauzală, *de bine ce* (Avram 1986, p. 227,

¹ Elaborarea unei descrieri meritorii pentru sensul lexical al lui *bine*, adecvată și prin caracterul ei succint, se asociază în DLRLC cu propunerea întemeiată de a se recunoaște existența a două lexeme omonime: *bine*¹ (= adverb) și *bine*² (= substantiv, conversionat). Deși alte dicționare ulterioare nu le înregistrează drept omonime, credem că realitatea actuală a limbii justifică și impune recunoașterea statutului lor de omonime.

352), modificând prin această construcție funcționalitatea anterioară atât a locuțiunii adverbiale *de bine*, cât și a relativului *ce*.

Pentru extinderea zonei de utilizare a lui *bine*, un factor favorizant este însuși sensul lexical primar al adverbului. Semnificația acestui lexem este destul de apropiată de aceea a profrizei afirmative *da* (vezi *infra*, 2.4.), întrucât o apreciere pozitivă a unui anumit fapt conține o aprobare implicită. Vorbitorii recurg adesea la această afinitate semantică, utilizând adverbul *bine* în relație de substituție sinonimică cu profriza *da*. Mai mult decât atât, *bine* a fost integrat într-o construcție fixă împreună cu adverbul *ba* și profriza *nu*, ce exprimă o confirmare categorică a justetei aserțiunii emisă de interlocutor, cf. *ba bine că nu*, ca în:

- „– Rică: [...] Știi tu ce pericol mă amenință?
– Spiridon: *Ba bine că nu*”. (Caragiale, 1959, I, p. 69)
- „– Și ce, n-avea dreptate ? Se-ntrebau oamenii acum.
– *Ba bine că nu!*...” (Lăncrănjă 1966, I, p. 309)

Tot în combinație cu profriza de negație *nu*, *bine* formează o expresie impersonală prin care se formulează presentimentul unor evenimente dezagreabile, funeste chiar: *nu-i a bine*, ca în: „*Nu-i a bine!* îmi spuneam eu înfricoșat. E prea frumos și *nu-i a bine* ... (Lăncrănjă 1966, I, p. 26).

1.3. Presiunea semantică a vecinătăților lexicale din enunțurile în care este integrat adverbul în discuție are ca efect convertirea valorii calificative a lui *bine* într-una interpretabilă în sfera ideii de timp, exprimând durata, ca în: „A stat pe acolo doi ani și *mai bine*”. Valoarea adverbială oarecum impură din contextul citat este facil atrasă spre o calificare cantitativă. Ancorarea în câmpul cantității a adverbului *bine* se profilează cu claritate când *bine* este precedat de adverbul *mult*, formând împreună o sintagmă coordonativă (Nica 1988, p. 117) cu funcție de circumstanțial pe lângă un verb, succesiune frecventă în basmele populare, cf. „Dormeai tu mult și *bine* Făt-Frumos”.

2. Îmbinările sintagmatice constituite pe baza adverbului *bine* alcătuiesc un ansamblu destul de bogat. Din acest inventar se detașează un grup nu prea numeros de expresii care se actualizează exclusiv în unități de comunicare dialogată (vorbire directă). Cvasitotalitatea combinațiilor din această grupare, cf. (*Ba că*) *bine zici*, *fă bine de* sau *fă bine și...*; *să știu (de) bine că...*; *vezi bine (că)...*, conțin morfemul categoriei gramaticale a persoanei (persoanele 1 și 2 la singular), cu posibilitatea unora de a contracta și pluralul, cf. *faceți bine de ne ajutați să...*, fapt ce indică incontestabil că structurile de acest tip aparțin exclusiv registrului dialogic al comunicării scrise/orale. Pot fi omologate ca mărci ale oralității. Îmbinările citate se caracterizează, din punctul de vedere al structurii, prin faptul că prezența verbului finit determină caracterul lor analizabil. În ceea ce privește lexemul *bine*, ocurent în structurile citate, acesta actualizează morfosintaxa tradițională și normală a adverbului primar calificativ reprezentat, fapt ce distinge net respectivele expresii de situațiile pe care le vom descrie în continuare.

2.1. Rămân, așadar, în discuție o singură organizare sintagmatică (*ba bine că nu*) și secvențele cu adverbul *bine* însoțit de interjecții și vocative, cf. *ei bine!*, *bine bre prietene!* etc., în care expresiei *bine* nu i se poate atribui o anumită funcție sintactică în spiritul tradițional al sintaxei frazei.

În cazul expresiei *ba bine că nu*, informația transmisă e clară: vorbitorul exprimă prin această construcție acordul său integral cu atitudinea sau aserțiunea implicită formulată de interlocutor sub forma unei interogative (totale sau parțiale). Formula *ba bine că nu!* indică o adeziune întărită a locutorului (GALR 2005, II, p. 705; 3.2.2., pct. c) subliniind, prin intonație, sinceritatea acestuia.

2.2. *Formulele de salut* în care figurează, ca secvență inițială, adverbul *bine*, cf. *Bine te-am găsit (sănătos)!* *Bine ai venit (sănătos)!*, constituie construcții sintactice fixe consacrate prin uzaj, cu un înalt grad de convenționalitate. În cadrul lor, *bine* are funcția de a caracteriza (conform intenției comunicative) întâlnirea drept un eveniment benefic. Natura performativă a acestor expresii exprimă o atitudine de satisfacție și instituie o relație de încredere reciprocă și de acceptare „binevoitoare între primitor și vizitator” (GALR 2005, II, p. 642).

Ambii parteneri exprimă la trecut perceperea cu mulțumire a evenimentului, certificând, prin formulele respective, sinceritatea raporturilor dintre ei și după consumarea lui, chiar dacă anterioritatea acestuia față de comentariu este de tipul subsecvenței imediate.

2.3. Interpretarea este mai complexă și mai nuanțată în cazul celui alt tip de secvențe, în care *bine*, izolat sau însoțit, dezvoltă constant aceeași funcționalitate, dar cu roluri multiple, de cele mai multe ori concomitente.

În dialogul natural, adverbul *bine* a fost supus unui proces de „gramaticalizare” printr-o desemantizare progresivă, dar incompletă. „Gramaticalizarea” are ca premisă favorabilă tocmai sensul lexical primar al adverbului, acela de a exprima aprecierea favorabilă a unei acțiuni, a unui eveniment etc. O atare apreciere fiind exprimată în dialog, nu poate avea ca obiect de referință decât conținutul propozițional sau o parte a acestuia, formulat într-un enunț performat imediat anterior intervenției vorbitorului, în care acesta din urmă exprimă prin intermediul lexemului *bine* o apreciere ce implică acordul său cu cele spuse de colocutorul lui, adică „E bine ce spui sau ce zici, cum zici”; „Îmi place, apreciez pozitiv cum gândești” etc. Tendința spre brevilocvență a condus, cu timpul, prin uzul frecvent, la suprimarea întregii construcții, adverbul *bine* preluând pe seama lui conținutul apreciativ (și aprobativ) al frazei originare (Pop 1985, p. 424). „Gramaticalizarea” s-a soldat cu modificări substanțiale în ceea ce privește combinatorica lui *bine*, aceasta fiind drastic amputată, cu restricții privind poziția ocupată de adverb în structura intervenției din care face parte și, consecință firească a anulării combinatoricii, cu eliminarea totală a capacității de a constitui o poziție sintactică în lanțul comunicării.

În șirul sintagmatic, adverbul nostru are o funcționalitate concretizată de mai multe roluri care revelă simultan o altă situație de interferență funcțională între

sistemul limbii și sistemul discursului (Milaș 2004). Avem și în acest caz o concretizare a modului cum vorbirea exploatează resursele funcționale ale sistemului, adecvându-le necesităților practice ale vorbirilor de a spori eficacitatea comunicării. Limba vorbită „a smuls” acest lexem sistemului și i-a conferit o serie de valori discursive, negociate în sfera interacțiunilor verbale, dar n-a reușit să și-l aservească integral. Astfel, funcția lexicală a lui *bine*, activă în sistem, dar adusă la starea de latență în vorbire, se reactivează în conștiința vorbitorului ori de câte ori lexemul *bine* este întrebuințat incongruent cu realitatea extralingvistică a situației de comunicare. Există momente când expresia *bine*, introducând intervenția locutorului, se vădește a nu fi, logic vorbind, cea mai fericită exprimare în raport cu conținutul informației receptate de vorbitor de la interlocutor, ca în:

„– Ai aflat, desigur, că prietenul și colegul nostru a decedat la spital.
– *Bine*, dar de ce naiba suferea, că...”

Sesizând prezența inadecvată a adverbului, locutorul încearcă să elimine efectul dezagreabil cauzat de automatismul de utilizare a lexemului prin paranteticul: „Adică nu e bine, dar m-a zăpăcit vestea” sau „M-a luat gura pe dinainte” etc. Încurcătura locutorului constituie dovada certă că sensul lexical al adverbului nu este total atrofiat și că valoarea lui în dialog reprezintă numai o ipostază dobândită în vorbire. Iată o altă ilustrare:

„Barbu: – Să intrăm de-a dreptul în chestiune. Uite ce este: bănuiesc că nevasta mea mă înșală.
Paul: – *Foarte bine*.
Barbu: – Cum *foarte bine*, domnule. *Foarte bine* că mă înșală ? Știi că ai haz ?
Paul: – Scuzați. Voiam să spun că...” (Dianu 1986, p. 299)

Avem a face cu o situație-limită când, deși adverbul *bine* ocupă în intervenție poziția stereotipă proprie ipostazei de marcă dialogală, coliziunea dintre sensul său (apreciere în manieră euforică a conținutului știrii) și conținutul propozițional comunicat prin enunțul precedent creează locutorului impresia de a fi avut o reacție deplasată în raport cu informația primită.

Analizată exclusiv din punctul de vedere al structurii, făcând abstracție de orice implicație afectivă, succesiunea „bine..., dar” este în principiu adecvată situației. Vorbitorul exprimă foarte firesc, prompt și spontan, ca în orice act de vorbire, dezacordul cu conținutul propozițional al enunțului anterior. Anormal este faptul, pe care locutorul n-avea cum să-l prevadă, că interlocutorul îi transmite o știre tristă, nu o opinie proprie sau preluată. Or, dezacordul ar fi vizat tocmai opinia colocutorului. Într-o asemenea situație-limită, evident, reproșul nu se justifică, întrucât niciunul dintre colocutori nu este responsabil de producerea evenimentului relatat. Totuși, sentimentul de jenă al vorbitorului rămâne real.

2.4. Vorbirea a contaminat funcția lexicală a adverbului *bine* cu una discursivă, prin care secvența a dobândit valoarea de marcă dialogică (Pop 1985) sau conversațională. Așadar, *bine* a dezvoltat o nouă ipostază funcțională

discursivă de natură adresativă. În această calitate, ocurența secvenței *bine* implică în mod necesar un partener de dialog. Intervențiile alternate ale partenerilor sunt corelate și integrate în suita de secvențe a conversației prin intermediul lexemului *bine*, ca introductiv al răspunsului adresat conținutului transmis prin intervenția imediat precedentă. Introductivul *bine* îl menține pe locutor în contact cu antevorbitorul, semnalându-i acestuia că este urmărit cu atenție, ca în:

„– Mă duc prin sat o țără, i-am spus înainte de a pleca.

– *Bine, mă!* Du-te, dar să nu stai mult.” (Lăncrănjan 1966, I, p. 12)

„Zița (încet): Biletul zici că i l-ai dat.

Spiridon: – Nu știi? L-am dat de când m-am dus la tutungerie, când m-a trimis jupânul.

Zița: – *Bine?*” (Caragiale 1959, I, p. 36)

Rolul fatic al adverbului este dublat constant de acela de indice al atitudinii vorbitorului față de conținutul mesajului emis de colocutorul său. În principiu, acest indice semnalează o atitudine favorabilă, dat fiind fundalul semantic originar de calificare pozitivă, ceea ce-l face echivalent cu o afirmație aprobativă, similar situației profrazei *da*, reprezentând un răspuns la o intervenție antecedentă.

Funcționalitatea de marcă dialogică impune ipostazei cu acest rol topică fixă – poziția inițială în intervenția de răspuns dintr-un schimb format din cel puțin două intervenții formulate de doi emițători distincți. În această poziție, *bine* poate fi precedat numai de câteva interjecții, cf. *ei, păi, apoi*, având, similar lui *bine*, rolul de a introduce replicile. În schimb, poate fi succedat de interjecții și vocative. Făcând referire la conținutul propozițional al unui enunț precedent, *bine*, ca marcă dialogică, nu poate să figureze drept element component al intervenției inițiale din ansamblul unei conversații, adică cea care declanșează schimbul verbal, ci numai începând cu intervenția secundă, pe care o conectează la conținutul celei inițiale. Făcând parte din ansamblul secvențelor de expresie care introduc și atestă subiectivitatea în comunicare, *bine* – marcă dialogică – este compatibil numai cu enunțuri elaborate la persoanele 1 și 2, distingându-se astfel de adverbul de mod *bine* și de structurile care integrează adverbul de mod propriu-zis².

2.5. Marca dialogică *bine* se actualizează în desfășurarea conversației ca element introductiv al intervenției pe care o formulează și o emite al doilea partener de dialog, în momentul când acesta preia rolul de enunțiator, răspunzând astfel primului partener după ce acesta a încheiat emisiunea. Din acest moment, *bine* cumulează mai multe roluri, dintre care unele sunt permanente (deci concomitente), iar altele se adaugă dacă marca dialogică este atrasă în structura expresională, precum și în cea semantică a contextului succedent, chiar și în cazul,

² Prezența ipostazei dialogice a lui *bine* într-un discurs monologic (stilul artistic) se explică prin natura mimetică a creației artistice. Un asemenea „dialog” este imaginat prin dedublarea „locutorului” (= personajul literar), fiind vorba de un dialog cu *alter ego* al personajului).

posibil, deși mai rar, în care marca este izolată prin pauză (în scris, prin punct) sau prin secvențe de expresie emfatică (interjecții, vocative), ca în:

„– Du-te, că pute a mort aicea, dacă stai lângă mine! ...

– Bine, *tete Petre!* a făcut Aurică Aviatorul, răsucindu-se scurt pe călcâie. Bine! Să nu zici că nu ți-am spus!” (Lăncrănjan 1966, I, p. 269)

Reacția personajului Aurică Aviatorul din fragmentul citat sugerează atitudinea vorbitorului contrariat de intervențiile succesive ale colocutorului într-o dispută în care partenerii se situează pe poziții ideologice diametral opuse. Aici, marca dialogală *bine* introduce secvența finală a disputei, realizând structura enunțurilor ce denotă dezacordul dintre parteneri, contraargumentul locutorului (Pop 1989, p. 342) fiind formulat ca amenințare. Iterarea mărcii dialogale, intonația vocativului și conjunctivul cu valoare de imperativ (Bine!... dar să nu zici...) fac transparentă starea de intensă animozitate de care este stăpânit personajul (locutor).

2.5.1. Odată cu actualizarea mărcii dialogale, aceasta preia câteva roluri inerente.

i) *Bine* este secvența de expresie care atestă prin ocurența sa faptul că vorbitorul este în contact verbal cu un interlocutor care a declanșat o interacțiune lingvistică pe care locutorul o continuă sau o încheie. Ocurența mărcii dialogale implică coprezența a cel puțin doi agenți umani angajați în dialog.

ii) În același timp, *bine* se constituie drept secvență introductivă a intervenției în derulare a vorbitorului care a preluat rolul de enunțiator, continuând conversația declanșată și integrând astfel în structura ei o altă unitate minimală. Specificul mărcii dialogale *bine* constă în faptul că funcționalitatea sa „gramaticală” (pragmatică) se realizează printr-o expresie lingvistică ce se solidarizează cu un sens lexical autonom, chiar dacă acesta este foarte difuz. Particularitatea menționată distinge marca în discuție de alte expresii cu funcționalitate similară, dar private de sens lexical, cum sunt: *apoi, ei, păi* etc.

iii) Funcția lexicală remanentă permite mărcii dialogale în discuție să cumuleze, în cazul că se actualizează izolat, calitatea de intervenție-răspuns la conținutul propozițional exprimat în intervenția colocutorului.

iv) Același sens lexical impune secvenței *bine* rolul fundamental într-o interacțiune verbală de tip convențional, anume acela de „conector” pragmatic a două intervenții succesive centrate pe același subiect de discuție (temă). Segmentul de expresie *bine* se constituie ca parte integrantă a intervenției pe care o introduce (fără a constitui însă o poziție sintactică în structura ei lingvistică). Prin sensul său lexical, *bine* face, în schimb, referire la conținutul propozițional expus în intervenția precedentă, înlănțuind emisiunea introdusă pe axa comună a temei pusă în discuție, din moment ce ea constituie tocmai reacția locutorului la intervenția anterioară a colocutorului. Calitatea de conector pune în evidență bivalența funcțională a mărcii dialogale *bine*.

2.5.2. Rolul de conector bivalent al lui *bine* se concretizează, la rândul lui, sub două ipostaze:

a) o ipostază activă permanent, realizând corelarea semantică a două intervenții succesive ale schimbului în derulare, ipostază care permite locutorului să se prevealeze de proprietatea mărcii de a fi bivalentă funcțional, atribuindu-i concomitent rolul de a reprezenta intervenția-răspuns. În acest caz, ocurența izolată a mărcii dialogale (*bine*) indică, în conformitate cu intenția comunicativă a emițătorului, încheierea deliberării (discuției) asupra subiectului conversației, marca exprimând totodată opinia pozitiv-apreciativă a vorbitorului cu privire la conținutul celor enunțate de colocutor;

b) locutorul are însă posibilitatea de a integra secvența introductivă într-un enunț mai larg, prin care se detaliază conținutul implicit, deductibil din ocurența secvenței *bine*. În acest fel, marca dialogală introductivă se înscrie într-un enunț mai mult sau mai puțin extins, prin care locutorul motivează într-o manieră mai amplă acordul său cu faptele sau opiniile expuse anterior intervenției sale:

„– V-am mai spus-o și v-o mai spun: îi timpul să vorbim altfel și despre alt fel de lucruri!...

– Bine, mă, au spus oamenii, dacă zici tu o facem și pe asta!...” (Lăncrăjan 1966, I, p. 326)

Calitatea de marcă dialogală a secvenței *bine* se acordă în egală măsură cu un context asociat în care vorbitorul exprimă rezerve sau chiar dezacordul său cu conținutul informației relatate prin intervenția interlocutorului (vezi *infra*, 2.5.3 și 3).

Diminuarea progresivă a vigorii sensului primar al adverbului *bine* a modificat, în sfera semantică a ipostazei discursive, raportul dintre sensul lexical și cele gramaticale (funcția fatică, cea de conector, funcția de introductiv etc.), acestea din urmă ajungând să domine cu autoritate reamintirea sensului lexical inițial. Efectul modificării raportului de forțe dintre sensul lexical și cele gramaticale s-a concretizat prin vulnerabilitatea tot mai accentuată a funcției lexicale a adverbului față de presiunea semantică a contextului explicitant asociat. Ca urmare a acestui proces, semnificația lui *bine* (marcă dialogală) este destul de facil ocultată de sensul global al contextului care-l încorporează, indiferent care ar fi acesta³. Debilitatea sensului lexical al adverbului, probată prin înfeudarea lui semnificației globale a enunțului asociat, este însă foarte profitabilă vorbitorului. Marca dialogală admite utilizarea ei de către locutor ca instrument suplu și eficace de reglare a mecanismului derulării conversației, ușurând efortul celui ce vorbește de a evidenția prin expresia lingvistică intenția sa comunicativă. Flexibilitatea semantică și multiplicitatea rolurilor pe care le activează marca dialogică asigură vorbitorului posibilitatea de a modela structural expresia lingvistică pentru a reda

³ Unica excepție am comentat-o sub 2.3., când sensul lui *bine* devine, în interpretarea locutorului, incompatibil cu conținutul enunțului la care se referă.

cât mai fidel intenția comunicativă. Aceasta este „tradusă” sub impulsul unui complex de factori subiectivi și obiectivi, prin atitudini variabile determinate de particularitățile situației de comunicare și actualizate selectiv, în funcție de aceleași particularități. Variabilitatea lor cunoaște o paletă de nuanțări (de la aprobare fără rezerve, la o atitudine concesivă, apoi la ezitare și reproș / – variantă atenuată a unui dezacord parțial – / până la conflictul deschis).

Diversitatea posibilităților de ocurență a mărcii dialogale *bine*, utilitatea funcțională atribuită de vorbitori favorizează supralicitarea eficacității ei funcționale și mai ales a valorilor semantice pe care le-ar dezvolta în diverse vecinătăți. În realitate, labilitatea semnificației, de unde și aparența bogăției de nuanțe semantice, subliniată constant în dicționare, se explică de multe ori prin contribuția contextului integrator al mărcii dialogice. Astfel, în ciuda variatelor nuanțe funcționale și a rolului deosebit de important pe care-l are în derularea conversației, contribuția mărcii nu este totdeauna decisivă pentru decodarea corectă și adecvată a conținutului semantic transmis prin intervenția locutorului. La descifrarea intenției sale comunicative contribuie adesea verbul finit din contextul asociat mărcii dialogale. Constatarea are importanța ei, vădind faptul că unele nuanțe semantice contextuale sunt generate de enunțul asociat și nu se explică în niciun caz pe seama ambiguității instalate prin ocurența mărcii dialogice *bine*.

În ipostaza de marcă dialogală, *bine* are, din punct de vedere semantic, o valoare constantă, aceea de a caracteriza pozitiv conținutul propozițional al intervenției precedente, asociind implicit acordul locutorului cu cele asertate de interlocutor. Acordul implicit (cf. *supra*, 2.3.) poate fi explicat printr-o parafrază mai mult sau mai puțin dezvoltată.

Nuanța aprobativă constantă este adesea fie dominată de unul dintre rolurile activate de marca dialogală, fie chiar obstruată, redusă la starea de latență datorită semnificației impuse de contextul asociat. Pe lângă intervenția în care ocurența mărcii dialogale *bine* și contextul asociat reprezintă un act de aprobare a interlocutorului, semnificația originală a adverbului se conservă, desigur, atenuată serios, în anumite situații în care *bine* indică ezitarea vorbitorului, introduce o intervenție care propune amânarea discuției pentru o altă ocazie sau când aceeași marcă dialogală favorizează intenția locutorului de a schimba subiectul discuției. De regulă, schimbarea temei este solicitată explicit; mai rar ea este deductibilă din context.

În calitatea de marcă dialogală denotând atitudinea ezitantă a locutorului, *bine* poate fi utilizat și dublat (*bine, bine...*) sau, mai frecvent, urmat de un context explicitant având, cel mai adesea, predicatul la conjunctiv sau la viitorul indicativ, ca în:

„Rosetti se uită lung la el și-i răspunde îngăimat: – *Bine...* Ai ceva șanse! – Mai e vorbă! – *Bine... Să ne mai gândim.* – Merg la sigur! răspunde Pandrav vesel. – *Bine... du-te... Încearcă...*” (Caragiale 1960, II, p. 442).

În vorbirea curentă se apelează, de obicei, la formule ca: „Bine, bine... om mai vedea, ne-om mai gândi”.

Procedura asigură vorbitorului un anumit interval temporal necesar fie pentru o eventuală modificare a atitudinii, fie pentru că nu a ajuns încă la o decizie definitivă. Solicitarea de a relua, la o altă dată, discuția pentru clarificarea unei anumite teme este formulată explicit:

„– Și-aș vrea să mai stăm de vorbă...”

– Bine, mă! Mai stăm noi de vorbă!...” (Lăncrăjan 1966, I, p. 358)

2.5.3. Bivalența este o trăsătură defnitorie (inerentă) a ipostazei de marcă dialogică. Ea presupune și proprietatea derivată de a implica în mod necesar un colocutor, condiție *sine qua non* pentru a putea vorbi de geneza ipostazei de marcă dialogală. Avem în cazul acesta unul dintre aspectele ce pun în valoare esența creativă a activității lingvistice ca mod de manifestare a alterității limbii (Coșeriu 2001, p. 29). Din acest punct de vedere, *bine* reprezintă un nod în care se instituie relații reciproce între vorbitor și limbă (prin unitățile acesteia), pe de o parte, iar, pe de altă parte, simultan, între funcțiile diferite impuse uneia și aceleiași unități lingvistice de către cele două sisteme convergente în asigurarea finalității limbii – intercomunicarea – sistemul limbii și sistemul discursului.

Bivalența ține de aspectul discursiv și este factorul care acționează distructiv pentru a anula funcția lexicală (= fapt de sistem) a adverbului. În același timp însă, ipostaza de marcă dialogică se întemeiază pe rămășița de funcție lexicală. Astfel, conectarea semantică a celor două enunțuri succesive (elaborate de emitenți distincți) are o existență reală numai pentru că funcția lexicală remanentă (= fapt de sistem) și expresia folosită și ca marcă dialogică – *bine* (= fapt de discurs) califică ceva. Acel ceva calificat se află în enunțul anterior, corelat prin marca dialogală la cel al locutorului (prin una și aceeași expresie lingvistică), care expresie își valorifică astfel cealaltă față (ipostază), de marcă. Așadar, cele două ipostaze se presupun și se neagă reciproc. Aceste două valențe funcționale acționează în tandem, iar ponderea lor în economia intervenției de care aparține marca dialogală se află într-un raport de inversă proporționalitate. Astfel, în enunțurile care evidențiază acordul locutorului cu opiniile exprimate de colocutor este preponderentă funcția lexicală a mărcii dialogice, în sensul că este direct și imediat sesizabilă. În același timp, valența opusă de conector pentru enunțurile succesive, activă și ea, trece oarecum în planul secund al comunicării. Valența lexicală are ponderea maximă în situațiile de ocurență izolată a mărcii dialogale, fiind simultan și marcă de încheiere a conversației. La această poziție se mai adaugă contextele în care, conform intenției comunicative a vorbitorului, acesta solicită reluarea discuției cu alt prilej, în vederea clarificării poziției interlocutorilor în privința unui subiect comun de discuție, ca în:

„– Ce știi eu... Abia am venit... Nici nu m-am gândit...”

– Bine, mă! Mai stăm noi de vorbă”. (Lăncrăjan 1966, I, p. 16)

Tot dominantă este valența lexicală și când vorbitorul uzează de această ipostază a adverbului *bine* pentru a schimba tema (subiectul) conversației, ca în:

- „–Mă, Indreiu, dragu mătușii, eu te-am purtat pe tine în brață, când ai fost mic.
- Știu, nană Tavie, mi-ai mai spus-o.
- Bine. Atunci spune-mi și tu mie ceva”. (Lăncrăjan, 1966, I, p. 241)

Raportul se inversează la intervențiile care pun în valoare dezacordul total sau parțial al locutorului cu opiniile exprimate de interlocutor. De data aceasta, valența de conector dobândește prioritate, dată fiind structura specifică pe care o au enunțurile ce resping ideile promovate de colocutor. Demersurile de acest tip sunt conectate la intervenția anterioară, al cărei conținut propozițional vorbitorul îl combate prin aceeași marcă dialogală *bine*, urmată obligatoriu de un context asociat care debutează cu conjuncția adversativă, de obicei *dar*, cu rolul de a corela marca dialogală cu un enunț având predicatul la forma negativă, enunț ce constituie în fond contraargumentul adresat colocutorului.

Ideea de opoziție exprimată prin conjuncția *dar* și augmentată cu prezența profrazei *nu* copleșește valența lexicală apreciativă a mărcii dialogale *bine*, obligând-o să se replieze spre starea de latență. Activitatea lingvistică a vorbitorului se concentrează asupra formulării contraargumentului. Din această cauză, valența lexicală a mărcii dialogale este cvasineutralizată în conștiința emițătorului, încât, aparent, în intervenția introdusă de *bine* rămâne activă doar valența de conector prin care acesta ar prelua sarcina de a pune în relație directă contraargumentul ce motivează dezacordul parțial sau total cu aserțiunea colocutorului. În realitate, contraargumentul, precedat de profraza *nu*, este factorul care preia sarcina de a face referire, prin opoziție, la conținutul propozițional al intervenției precedente. Contraargumentul se substituie astfel valenței apreciative neutralizate de vigoarea semantică a opoziției, ca în:

- „– I s-o măritat drăguța, c-așa-i în ziua de azi, ca și altădată de altfel: se bat fetele după avere și după trai bun!
- *Bine, bine!* a spus Pătru apăsător. *Da Lae ăsta de ce nu s-a dus să-și ieie drăguța de lângă mire?”* (Lăncrăjan 1966, I, p. 270)

Schema structurală comentată și ilustrată este general valabilă sub raportul conținutului semantic, dar poate cunoaște diferite variante de organizare sintagmatică. Segmentul inițial al intervenției are poziții fixe: marca dialogală *bine*, pusă în corelație cu conjuncția adversativă, între care se admite intercalarea altor secvențe (vocative, poziții sintactice din anunțul explicitant asociat). Abia după aceste poziții fixe sunt posibile modalități structurale mai variate, prin care se expune atitudinea de respingere de către locutor a comentariilor sau a interpretărilor emise de colocutor referitoare la tema dezbătută de agenții implicați în conversație.

3. Marcă dialogală bivalentă sau interjecție ?

Comunicarea orală înregistrează situații în care secvența *bine* pare să aibă o funcționalitate similară cu a cuvintelor de umplutură și a interjecțiilor.

Urmărind însă comparativ trăsăturile și valorile discursive atribuite, pe de o parte, mărcii dialogale *bine* și, pe de altă parte, cuvintelor de umplură, vocativelor și interjecțiilor, găsim suficiente note calitative discordante care, în ciuda unor similarități reale, le distanțează totuși indubitabil.

Specificitățile asupra cărora vom insista în continuare ne permit să negăm posibilitatea de a identifica gramatical cele două grupe de unități lingvistice în discuție. Astfel, rolul de a introduce și de a conecta semantic o intervenție secundă la alta imediat precedentă, al cărei conținut propozițional este agreat de către locutor, reliefează bivalența mărcii dialogale *bine*. Emițătorul intervenției exploatează funcția lexicală remanentă a mărcii, conservată în ciuda erodării ei serioase (*supra*, 2.3.), întrucât semantismul acesteia se înscrie pe coordonatele intenției comunicative a locutorului. Așadar, spre deosebire de cuvintele de umplură (vitate de sens, cf. GLR 1966, p. 425), de vocative și interjecții, toate întrerupând comunicarea, *bine* nu o întrerupe. Marca dialogală menționată realizează, dimpotrivă, o conexiune semantico-pragmatică între două intervenții ale unei conversații.

Din cele afirmate mai sus derivă o altă distincție referitoare la topica unităților respective în structura enunțurilor: *bine* cu rolul de conector ocupă obligatoriu poziția inițială în intervenția-răspuns pe care o introduce. Cuvintele de umplură, vocativele și interjecțiile nu cunosc asemenea restricționări de poziționare.

Restricțiile de poziționare și sensul neatrofiat complet al mărcii dialogice atrag restricții severe cu privire la antepunerea altor unități lingvistice la stânga conectorului *bine*. Conectorul admite ca antepuse numai câteva interjecții, anume acelea care întăresc valoarea pozitiv-apreciativă a lui *bine*. Este cazul câtorva interjecții, ca: *ei, uau, ah, mă, bă* (+ *bine*), dacă intonația cu care sunt rostite sugerează sentimente de satisfacție, bucurie, admirație etc., augmentând semnificația lui *bine*, încât locutorul se poate dispensa fără dificultate de un context asociat care să explicitizeze conținutul implicit al mărcii dialogale. Mai mult, ocurența izolată a secvenței *bine* nu generează ambiguitate în exprimare, în timp ce interjecțiile *ei, păi, mă* etc. lasă loc echivocului semantic, în absența unei explicitări suplimentare, fapt ce arată că ele nu reprezintă unități echivalente și, deci, nu sunt în relație de substituție cu marca dialogală. Actualizarea interjecției *păi* în intervenție este însoțită de o nuanță semantică de opoziție, atrăgând obligatoriu corelația mărcii dialogale cu adversativa *dar*, caz în care *bine* activează preponderent valența de conector care, împreună cu *dar*, introduce contraargumentul locutorului.

Trecând peste situația-limită menționată (*supra*, 2.3.) și luând în considerare similitățile: originea adverbială, rolurile multiple (dar dificil de definit) discursive, atrofierea sensului lexical, actualizarea exclusiv în vorbire etc., toate acestea ar indica o evoluție a acestei ipostaze funcționale a adverbului *bine* spre statutul morfologic de conjuncție. Considerăm totuși că în majoritatea situațiilor este vorba încă de o simplă impresie. Să luăm, spre ilustrare, cazul unor schimburi verbale posibile în limbajul familiar, al căror conținut trimite la o realitate extralingvistică ce impune în prim-planul interacțiunii verbale conținutul logico-semantic vehiculat

prin formularea contraargumentului. În aceste condiții, marca dialogică *bine*, ca introductiv al intervenției-răspuns, pare că pierde capacitatea de a mai exprima acordul dintre colocutori (partenerii de dialog). Astfel, într-un schimb verbal imaginar dintre un părinte și fiul său, intervenția declanșatoare a discuției, emisă de părinte („– Nu vrei să mă-nțelegi și cu atitudinea ta flegmatică nu mă ajuți deloc. Neglijezi total situația școlară dezastruoasă pe care o ai și nu dai niciun pic de atenție rugămintelor și sugestiilor mele!”), ar putea primi din partea fiului mai multe variante de intervenții-răspuns: „– *Bine, bine!* Iar mă dădăcești!”; „– *Bine! Bine!* Mai slăbește-mă cu textele astea!”; „– *Bine, Bine!* Dar să știi că este pentru ultima dată când te mai ascult pe tema asta!”; „– *Bine ! Bine!* Dar înțelege o dată că m-am săturat de atâta pisălogeală!”; „– *Bine! Bine!* Dar dacă mă mai bați la cap cu poveștile astea, să știi că plec definitiv de acasă!” etc.

În oricare dintre intervențiile imaginate, intonația cu care ar fi pronunțată marca dialogală *bine* n-ar putea sugera un conținut din zona euforicului. Dimpotrivă, aparent, secvența în cauză materializează prin unitatea fonetică suprasedgmentală iritarea celui căruia i se fac reproșuri, exasperat de iterarea unor discuții dezagreabile. Sunt de imaginat bombănelile și chiar revolta deschisă. Atmosfera psihologică tensionată este argumentată crescendo de contraargumentul fiului, în dorința acestuia de a evita reluarea acestui tip de discuții. Se creează astfel impresia că ar fi anulată complet valența pozitiv-apreciativă (de acord) a mărcii dialogale introductive.

Limitarea la informațiile sugerate exclusiv de intonația expresiei *bine* face ca interpretarea conținutului comunicat prin intervențiile celor doi agenți să fie incompletă și, prin aceasta, falsă, întrucât se elimină total conținutul semantic al secvenței *bine* rostită pe ton de revoltă. Or, aceasta vehiculează o informație cu privire la atitudinea adoptată de fiu. Atitudinea acestuia este una concesivă, căci în interacțiunea verbală se realizează un compromis între părți, cel puțin atâta timp cât partenerii discută. Compromisul sau răgazul este confirmat de faptul că o parte, anume cea admonestată, nu pune în practică avertismentul sau amenințarea, ci dă un ultimatum: în caz de repetare ...

Concesia înseamnă acceptare. Fiul acceptă cauzele reale din dosul reproșurilor făcute de părinte; prin marca dialogală introductivă fiul acceptă realitățile inconfortabile pentru care-l muștră părintele. Pronunțarea secvenței *bine*, o rostire scrâșnită, iritată, cu sinceritatea vinovatului prins la colț: „De acord, ai dreptate, așa este ...”, constituie o recunoaștere silită, făcută sub presiunea împrejurărilor vitrege. Ce nu acceptă fiul nu este realitatea faptelor, ci discuția, „cicăleala” cu asemenea subiecte iritante nu atât prin conținut, cât prin reluarea lor. Fiul vede rezolvarea situației prin contraargumentul pe care-l formulează – refuzul categoric de a mai discuta această temă. În intenție, intervenția pe care o emite este menită să renege concesia inițială, considerată, probabil, o slăbiciune ce ar putea fi folosită în detrimentul său. Finalul intervenției pune, în viziunea vorbitorului,

lucrurile la punct, salvând totodată aparențele, căci locutorul nutrește „convingerea” că el a avut ultimul cuvânt.

Dacă lanțul conversațional conține o intervenție al cărei predicat nominal neagă marca dialogală, se pune în evidență într-o manieră irefutabilă persistența amprenteii semnificației adverbului primar *bine*, în ipostaza sa de marcă dialogală și în conștiința vorbitorilor:

„– Prea repede te zbârlești și tu, mă! Parcă n-ai fi crescut între oameni. Păi așa n-o să ajungi prea departe, să știi tu de la mine...

– *Bine, bine!*...

– Nu-i chiar așa de *bine*, fecioraș”. (Lăncrăjan 1966, I, p. 438)

Așadar, chiar în enunțurile care încarcă aparent marca dialogală *bine* cu un conținut semantic opus celui care-i este propriu, constatăm că valența lexico-semantică a acesteia rămâne o realitate, în pofida dominării exercitate de vigoarea semantică a opoziției ce pune în valoare contraargumentul.

În concluzia acestui paragraf, putem susține că în actualizările descrise până aici ale mărcii dialogale *bine*, aceasta nu a trecut în clasa interjecțiilor. Argumentele enumerate de-a lungul acestui articol infirmă o atare trecere și, în consecință, considerăm pripită generalizarea valorii interjecționale a expresiei *bine* (marcă dialogală) acceptată în GALR 2005 (vezi II, p. 737, 5). Frecvența ridicată a expresiei *bine* în vorbirea curentă, cu rolul de introductiv al intervențiilor în desfășurarea dialogului natural, produce impresia că această marcă dialogală funcționează ca un clișeu sau un automatism verbal. Faptul ar putea conduce la opinia că *bine*, actualizând valori discursive, ar fi trecut în clasa interjecțiilor, dar am văzut (*supra*, 2.4) că și în aceste condiții, situațiile-limită reactivează sensul inițial (sau ce se mai păstrează din el).

3.1. Statut de interjecție dobândește *bine* în enunțuri interogative (interogativ-exclamative) și exclamative. Se pare că aceste tipuri de acte de comunicare sunt unicele care probează convingător încheierea procesului desemantizării suferit de adverbul *bine* în limba vorbită. În cazul interogativelor directe, secvența *bine* poate fi precedată de unele adverbe: *apoi*, *dar* etc. și admite substituirea cu o interjecție echivalentă.

Actul de comunicare interogativ (eventual interogativ-retoric) și cel exclamativ oferă dovada trecerii adverbului *bine* în clasa interjecțiilor și sub un alt aspect. Actele de vorbire menționate sunt compatibile cu prezența în structura lor a interjecției *bine!* chiar și atunci când enunțurile în cauză reprezintă intervenția primă, adică aceea prin care locutorul inițial declanșează succesiunea conversațională, ca în:

„– Da’ bine, boierule, în coprinsul dumitale se poate ca ziua în amiaza mare să ne atace hoții?” (Ispirescu 1969, I, p. 247)

În această situație, *bine* nu se justifică lexical; interjecția nu beneficiază de un context antecedent la care să facă referire. Expresia lingvistică *bine* funcționează cu

valoare cert interjecțională în enunțuri independente, anunțând o solicitare de informație, formularea fiind marcată de o intonație prin care se sugerează, evident subiectiv, că răspunsul este considerat de către solicitant ca imperios necesar sau se exprimă un reproș adresat interlocutorului, ca în:

„– *Bine*, zic; ce s-a întâmplat cu „Avântul” nostru? de ce nu mai apare?” (Caragiale 1960, II, p. 415)

„– *Bine*, măi băiețe, și tu cu hainele astea ți-ai găsit... prinse a-l oărf, dar vocea i se curmă printr-un țipăt... (Ghilia 1967, p. 53).

BIBLIOGRAFIE

- Avram 1986, 1997 = Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei Române, 1986; ed. a II-a, 1997.
- Breban, Bulgăr 1969 = Vasile Breban, Gheorghe Bulgăr, *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, București, Editura Științifică.
- Breban 1977 = Vasile Breban, *Dicționar general al limbii române*, vol. I, II. Ediție revăzută și adăugită, București, Editura Enciclopedică; Editura R.A.I.
- Ciompec 1985 = Georgeta Ciompec, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Coșeriu 2000 = Eugenio Coșeriu, *Lecții de lingvistică generală*, [Chișinău], Editura Arc.
- Coșeriu 2001 = Eugenio Coșeriu, *L'homme et son langage*, Louvain – Paris – Sterling, Virginia, Editions Peeters.
- DA = *Dicționarul limbii române*, Tomul I. Partea I, A–B, București, Librăriile Socec et comp. și C. Sfetea, 1913.
- DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998.
- Dimitriu 1999, 2002 = Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române*, Iași, Institutul European, vol. 1. *Morfologia*, 1999, vol. 2. *Sintaxa*, 2002.
- DLRC 1955 = *Dicționarul limbii române literare contemporane*, București, Editura Academiei Române.
- Dumistrăcel 1980 = Stelian Dumistrăcel, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- GALR 2005 = *Gramatica limbii române*, I. *Cuvântul*; II. *Enunțul*, București, Editura Academiei Române.
- GLR 1966 = *Gramatica limbii române*, vol. I, II. Ediția a II-a revăzută și adăugită. Tiraj nou, București, Editura Academiei R.S.R.
- Golopenția-Eretescu 1977 = Sanda Golopenția-Eretescu, *Actes de parole et praxiologie*, în RRL, tome XXII, nr. 3, p. 371-378.
- Ionescu-Ruxăndoiu 1999 = Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Conversația. Structuri și strategii*. Ediția a II-a (revăzută), București, Editura All Educațional.
- Iordan, Robu 1978 = Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Mihăilă 1979 = Rodica Mihăilă, *L'interaction linguistique*, în RRL, tome XXIV, nr. 4, p. 413-420.
- Milaș 2004 = Constantin Milaș, *Câteva interferențe identificabile între sistem și discurs (limbă vs uzaj)*, în „Annales Universitatis Apulensis”, Philologia, tom I, nr. 5/2004, p. 249-253.
- Nica 1988 = Dumitru Nica, *Teoria părților de vorbire. Cu aplicații la adverb*, Iași, Editura Junimea.
- Pop 1985 = Liana Pop, *Mărci dialogale*, în LR, XXXIV, 1985, nr. 5, p. 420-426.

- Pop 1989 = Liana Pop, *Exprimarea concesiei într-o „gramatică a vorbirii”: mărci și nivele de incidență*, în SCL, XL, 1989, nr. 4, p. 331-334.
- TDRG = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*. Ediția a 3-a, de Paul Miron și Elsa Lüder, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2001.

SURSE

- Caragiale 1959 = I. L. Caragiale, *Opere*. Ediție critică de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin. Cu o introducere de Silvian Iosifescu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, vol. 1, 1959, vol. 2, 1960.
- Dianu 1986 = *Pagini de satiră și umor din scriitori olteni*. Antologie, studiu introductiv și note de Ion Dianu, Craiova, Scrisul Românesc.
- Ghilia 1967 = Alecu Ivan Ghilia, *Ingeri biciuiți*, București, Editura pentru Literatură.
- Ispirescu 1969 = Petre Ispirescu, *Opere*. Ediție îngrijită, note și variante, glosar și bibliografie de Aristița Avramescu. Studiu introductiv de Corneliu Bărbulescu, vol. 1, București.
- Lăncrănjan 1966 = Ion Lăncrănjan, *Cordovanii*. Ediția a II-a revăzută, vol. I, II, București, Editura pentru Literatură.

THE ADVERB *WELL* AS A DIALOGUE MARKER*(Abstract)*

This article presents the passage of the lexeme **well** to the interjection class. The change in the grammatical statute of the adverb **well** happened in the linguistic activity of the speakers, in other words, in speech and has two phases which, in their final stage, generate two hypostases in direct filiation, but with a distinct discursive function.

The linguistic expression **well** acquires in speech the functional property of dialogue mark (semantico-pragmatic connector) semantically correlating a secondary intervention with the phrase content of the conversation type. As a pragmatic connector, **well** has an ambiguous linguistic statute, as it preserves, even if indistinctly, the primary lexical meaning through which it refers to the phrase content of the previous intervention.

The second hypostasis is that of an interjection, status revealed by **well** exclusively in independent statements constituting the interrogation or exclamation speech acts.

*Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31*